

A Magyar Kommunista Párt útja (1918–1945)

Történelmi közelmúltunk folyamatainak feltárása, objektív tényeinek hiteles bemutatása korunk egyik halaszthatatlan feladata, mely döntően a tudomány művelőire vár.

A történészek igyekeznek megfelelni az elvárásoknak, ki-ki érdeklődése, tehetősége, lelkiismerete szerint, de időnként saját élményeiktől, szubjektív benyomásaiktól sem mentesen.

A felhasznált forrásmunkák különbözősége, a mindegyre felbukkanó, eddig ismeretlen, mert elítült elkallódott, esetleg más országok archívumainak mélyén őrzött, sokáig hozzáférhetetlen dokumentumok feldolgozása, az események menetébe való beillesztése több fontos kérdésben megoszthatja a tudomány művelőit. Mindezek következtében egy-egy konkrét történelmi esemény többféle megvilágításba is kerülhet.

Meggyőződésünk, hogy azzal járulhatunk hozzá leginkább az ismeretek gyarapításához, segíthetjük mások és magunk eligazodását, ha közrebocsátjuk a tisztázás szándékával íródott munkákat.

E sorok írásakor merőben új történelmi helyzetben vagyunk. Abhoz a pillanathoz képest, mindenképpen, amikor dr. Gosztonyi Péter megküldte szerkesztőségünknek a Nyugaton már publikált párttörténetét. Azóta az MSZMP a régi formájában nem működik, kongresszusa szerint feloszlatta önmagát. Ismét egy fordulópont. Hasznos, ha ilyenkor a hivatalosnak minősülő történelmi értékelések mellett mások véleményét is megismerjük. Gosztonyi Péternek az ismert és becsült történésznek, a berni Kelet-Európa Könyvtár igazgatójának tanulmányát ilyen munkának tartjuk.

(Szerkesztőség)

*Hetvenegy évvel ezelőtt, 1918. november 24-én alakult meg Magyarországon a kommunista párt. Az elmúlt hetvenegy év alatt nevét és jellegét, illetve programja egy részét többször is radikálisan megváltoztatta. Soroljuk csak fel (a jövőben csak mint Kommunista Pártot említjük): 1918-ban a pártot a *Kommunisták Magyarországi Pártjának* nevezték. Ebből a Tanácsköztársaság idején, mikor egyesült a Szociáldemokrata Párttal, illetve bekebelezte azt, rövid ideig *Magyarországi Szocialista Párt* lett. 1919-ben a pártkongresszus a *Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja* elnevezést fogadta el. Horthy uralomra jutásakor, az illegális évekre újra a *Kommunisták Magyarországi Pártja* lett, és mint ilyen a Moszkvában székelő Komintern, a *Kommunista Internacionálé* tagja. A háború alatt a Komintern 1943. május 15-i feloszlata után, a magyarországi vezetők a pártot *Békepártra* keresztelték át, abban a hitben, hogy megteveszthetik üldözőiket, a Magyar Államrendőrség politikai osztályát. 1944. szeptember 12-én azonban jobbnak látták, új nevet adni, és így lett belőle *Kommunista Párt*, majd 1944. november 12-én ismét *Magyar Kommunista Párt*. 1948-ban, amint 1919-ben, pártegyesítés útján beolvastották újra a Szociáldemokrata Pártot és nevet változtattak. Rákosi Mátyás hatalomra kerülő pártját *Magyar Dolgozók Pártjának* ke-*

resztelte. Ez a párt szűnt meg, bomlott szét és tűnt el a történelem súly-lyesztőjében. 1956. október 23-a után és alig néhány nap alatt, *Nagy Imre*, *Kádár János*, *Donáth Ferenc* és *Losonczy Géza* október 31-én az új pártnak merőben új nevet adtak. Így született meg a *Magyar Szocialista Munkáspárt*, amely nevét a sorsdöntő és gyászos november 4-e után is, a magyar sztálinisták ellenvetése dacára – a Kádár János körül alakult csoport a forradalom leverése és a konszolidáció után – napjainkig megtartotta.

Hetvenegy év alatt tehát kilenc pártnev! És mennyi pártvezető és mennyi program? Mennyi tragédia és dráma – párton belül és párton kívül –, hogy a magyar nép megpróbáltatásait ne is említsük.

A KMP oroszországi megalakulása. A Kommunista Párt Moszkvában 1918. március 24-én alakult meg, mégpedig az *Orosz Kommunista Bolsevik Párt* magyar csoportjaként. Megalakítói hadifogságban levő, Magyarország területéről származott radikális szociáldemokraták, funkcionáriusok, galileista értelmiségiek voltak. Ha nevüket fel akarnánk sorolni, tucatnyi személyt kellene megemlítenünk. Ehelyett hadd említsünk meg csak hármat: *Kun Béla*, aki 1916-ban zászlósként esett fogságba. *Szamuely Tibor*, az egykori újságíró és *Pór Ernő*. Ők voltak a *hadifoglyok* internacionalista mozgalmának megszervezése során kezdeményezői a „magyar párt” megalakításának. Ha megvizsgáljuk az alapítók nevét és foglalkozását, rájövünk, nagyon kevés közöttük a munkás. Paraszt szinte egy sincs سراikban. Értelmiségiek, újságírók, ügyvédjelöltek vagy szak-szervezeti funkcionáriusok.

Kommunistává őket az oroszországi forradalmak és *Lenin* győzelme tette. A fehérekhez, még ha akarták sem állhattak volna át, azok a szláv népek testvériségét vallották: a k.u.k. Monarchiából a szláv népeket, mint például a csekeket befogadták, a magyarokat viszont üldözték. Ez a magyarázata annak is, hogy 1918–21-ben a Trockij-szervezte Vörös Hadseregben annyi tízezer magyar harcolt. Oda álltak, ahol befogadták őket, ha nem akartak ismét szögesdrót mögé, vagy még rosszabb sorsra, tégmésírba jutni.²

Fanatikusak voltak-e az első magyar kommunista csoport tagjai? Igen, azok voltak. hittek egy küszöbön álló világforradalomban. Hittek egy, az eddigi korlátokat lebontó és minden dolgozó embert boldoggá, megelégedetté tevő kommunista rendszerben. Elégük volt a háborúból és valami hévtől vezéreltetve vallották, hogy a „régii világ” immáron útja vé-gére ért: a háborúból kiábrándult tömegek – mint Oroszország esetében – uraik ellen fordítják a fegyvert, és hetek, legfeljebb hónapok után megszületik, győz a világforradalom!

Kun és társai – hamis papírokkal (Kun egy elesett katonaoorvos igazolványával) – 1918. november első felében kisebb-nagyobb csoportokban megérkeztek Budapestre. Meghatározott feladattal jöttek: egyrészt meg kellett alakítaniuk Magyarországon is a Kommunista Pártot, másrészt Lenin személyesen igazította el Kunt, hogy azonnal utazzon tovább Bécs-be és ott *Friedrich Adlerrel*, az osztrák Szociáldemokrata Párt egyik nemzetközileg is ismert vezetőjével tárgyalja meg az osztrák proletárforradalom megszervezését. Lenin Magyarországon, Ausztrián keresztül hi-dat akartak venni Németországba, mert azt tartották Moszvában, hogy ha Németország vörös lesz, akkor Európa többi része is követi a példáját.³

1918 novemberétől 1919 márciusáig körülbelül háromszáz bolsevik-

tanfolyamot megjárta magyar kommunista került Oroszországból haza, Magyarországra. A Kommunisták Magyarországi Pártja november 24-én alakult meg Magyarországon, egy Városmajor utcai polgári lakásban, *Kelen József* ügyvéd otthonában. Jellemző – de egyben kortünet is –, hogy a proletárpárt megalakulása nem egy üzemben, vagy legalábbis egy angyalföldi munkáslakásban, hanem egy budai polgárlakásban, perzsa-szőnyegek és finom bútorok között történt.

A körülbelül 30 főnyi alapító tagság tulajdonképpen a munkásmozgalom három forradalmi irányzatát képviselte. Legradikálisabbak, a volt hadifogoly kommunisták, a leninisták voltak: Kun Béla, Pór Ernő, *Vánus Károly* és a többiek. A baloldali szociáldemokratákat, akik pártjuk politikájával elégedetlenek voltak. *Rudas László*, *Cblepkó Ede* és mások képviselték. Végezetül megtaláljuk az egybegyűltekközött az antifasiszta szakszervezeti mozgalmon nevelkedett „forradalmi szocialistákat”, *Korvin Ottót*, *Révai Józsefet*, *Lékai Jánost* és *Sallai Imrét*.

A Kommunista Párt a Visegrádi utcában hamarosan központi párthelyiséget bérelt, újságot adott ki és megkezdte országos mértékű szervezkedését. Kun Béla egy percig sem titkolta, hogy ő Károlyi grófot, a magyar Kerenszkijnek és így a november 18-án kikiáltott Magyar Népköztársaságot burzsoá államnak tartja. Kun, Oroszországban 1917-ben látta a Demokratikus Ideiglenes Kormány reménytelen parlamentáris küzdelmét a bolsevikokkal: ezeknek soha semmi eredmény nem volt elég! Vlagyimir Iljics Lenin minden eszközzel a hatalom totális megszerzéséért harcolt. Kun Béla úgy gondolta – s ezt a politikát a későbbiekben a többi kommunista vezető is nagyon szerencsétlenül utánozta –, hogy pártja csak az „orosz példa” nyomán juthat hatalomhoz. Így Kunnak és csoportjának semmi sem volt „jó”, amit Károlyi csinált! Akkor örültek igazán, ha a Berinkey-kormány a rá váró nehéz feladatokkal sem gazdasági, sem szociális téren nem volt képes megbirkózni.

Milyen létszámú volt ez a Kun-féle első Kommunista Párt?

Az idevágó hazai irodalom szerint a párt fénykorában, tehát 1919 márciusában Budapesten mintegy 10–15 000, vidéken pedig 20–25 000 tagja volt.⁴ Ez a szám az akkori Magyarország lakosságához képest – 14 millió – valóban nem sok! A párt társadalmi összetételére is vannak adataink: nagyon sok ifjú ember tartozott hozzájuk, akiket megragadott az, hogy négy év vérzivataros háborúja után Oroszországban „valami új társadalmi rend” született. És ez képes az egész világot „megváltani”.⁵ Ezenkívül a párthoz sodródott számos leszerelt katona, aki a lövészárkok után nem tudván beleszokni a civil életbe, a radikálisoknál keresett magának jövőt. Ide sorolható még a galileista értelmiségieknek egy része is, ők Leninben a „Messiást” vélték látni, és hittek a mindent megváltó világforradalomban.

És a munkásság vagy a parasztság?

Ezekről a párttörténettel foglalkozó hazai irodalom alig közöl adatot. Valószínű, hogy a sok ezer budapesti párttag között akadtak munkások is, de lumpenproletárok, vagy betanítatlan munkások is, akikkel nem nagyon lehetett dicsekedni. Ami pedig a parasztságot illeti, kötve hisszük, hogy ezeknek száma Kun Béla pártjában osztott vagy szorzott volna!

Szükséges kitérnünk – ha vázlatosan is – az első magyarországi kommunista hatalomátvétellel kapcsolatos problémákra is.

A kommunisták 1919 első hónapjaiban a polgári köztársaságot át-

meneti állapotnak tekintették, megszilárdításához semmiféle konstruktív javaslattal nem kívántak hozzájárulni. Büszkén idézték ezzel kapcsolatban *Karl Liebknechtet*, aki 1919-es berlini működését illetően az ellenzék ama vádjára: „Ha így folytatja, rombadől Németország”, azt válaszolta: „Annál jobb!”⁶

Egyetértünk tehát a hazai történész *Hajdú Tibor*, a Károlyi-korszak neves kutatójának megállapításával, aki az 1918/19-es magyar pártok végcéljait így látta: „a kommunisták a világforradalomban hittek, a szociáldemokraták az osztályharc elmosódásában és az imperialisták belátásában, Károlyi *Wilsonban*, az antantgyőzelem tartósságában. A magyar nacionalisták az ezeréves határok sértetlenségében, a klerikálisok Isten országában és a polgári radikálisok abban, hogy az emberiség eszére fog hallgatni...”⁷

Kunak 1919 elején meggyült a baja a szociáldemokratákkal, de a kormánnyal is. A szociáldemokratákat munkásárulóknak tartotta, úgy is beszélt velük. A kormány működését, ahol tudta a bolszvik (lenini) gyakorlat alapján destrualta, zavarta. 1919. február 20-án délután a budapesti Vigadóban a munkanélküliek nagygyűlést tartottak. Az összegyűltek innen a Visegrádi utcai kommunista pártközpontba vonultak, ahol Kun Béla, Vágó és Szamuely feltűzelte a tömeget a szociáldemokraták és főleg a *Népszava* szerkesztősége ellen. Az összegyűltek megindultak a Nagykörúton a Conti utcai Népszava-szerkesztőség felé. Ott rendőrökön várta őket. Lövöldözésre került sor, amelynek során öt rendőr halálos sebet kapott. A tömeget a karhatalom szétzavarta, *Böhm Vilmos*, a Minisztertanács előtti kategorikusan rendőri eljárás követelt a tömeg felbujtói, a kommunisták ellen: ekkor már tudták, hogy a KMP Szovjet-Oroszországból rendszeresen kap pénzt. Ebből vásárolt magának nyomdát, adott ki újságokat, sőt fegyvereket is beszerzett.⁸ A Berinkey-kormány nem habozott. Február 21-én Kun Bélát és a párt legtöbb vezetőjét letartóztatta. Március 3-án, az ügyészség a kommunista vezetők ellen elég bizonyítékkal rendelkezett, hogy a köztársasági államforma elleni szervezkedési büntett címén vádindítványt nyújtson be.

Kun a börtönben is folytatta szervezőmunkáját, egyben a politikai mártír szerepében tetszelegve. Helyzete – a politikai fogoly státusa – az adott körülmények között igen kedvező volt. *Borsányi Györgyöt* idézzük, a budapesti történészt, aki Kun Béla címmel 1979-ben írt és Magyarországon bevont könyvében ezekről a börtönhetekről így nyilatkozott. „Véres és rideg évszázadunk első évtizedeiben a politikai fogoly státusa egész más volt, mint a későbbiekben. De még így is magyarázatra szorulnak azok az igen kedvező körülmények, amelyeket a kormány a letartóztatott kommunistáknak biztosított. A részükre kijelölt épületben – az úgynevezett kislefogházban – a cellajások egész nap nyitva voltak: a foglyok szabadon érintkezhettek egymással. Nemsokára a külvilággal is: az eleinte heti három napra szabott látogatási időt egyre kevésbé korlátozták. Mindenki bejutott oda, aki nagyon akart beszélni a letartóztatottak valamelyikével. A cellákban hamarosan írógépek kattogtak, cikkek készültek a *Vörös Újság* számára, a Központi Bizottság is rendszeresen ülésezett. A kosztra igazán nem lehetett panasz: a látogatók által bőséggel hozott jó falatokat közösen elosztották, néha a foglyok látták vendégül hozzátartozóikat.”⁹

Közben március 5-én a kormány közzétette az új törvényt az alkot-

mányozó nemzetgyűlésről és a küszöbön álló választásokról. A KMP szabadlábban maradt vezetőgarnitúrája Kun börtönbeli utasításait követte... A párt nem kívánt indulni az új Magyarország első szabad választásán! Sőt – annak bojkottálására hívta fel a választókat. Ez a politika is a szovjet példát utánozta: 1917 őszen Lenin pártja is a petrográdi alkotmányozó gyűlés választásának bojkottálását követelte. De ezen túl más oka is volt Kunnak, hogy pártját visszatartsa a választásokon való részvételtől. Mégpedig – a realitás. Kifelé ugyan azt hirdette, azzal érvelt, hogy „Magyarországon a választások csak arra jók, hogy az elkerülhetetlenül bekövetkező forradalmat elodázzák.” Befelé önnönmaga és a KMP szűk vezetősége előtt azonban bevallotta: pártjuk reménytelenül kisebbségi helyzetben van. Radikalizmusa, propagandája, mozgékonyasága, jóval nagyobb ugyan, mint számszerűen kifejezhető tömegei, de most azzal is kell számolni, hogy még a KMP-vel szimpatizáló munkásság is – ha kenyéртörésre kerül a sor – inkább a Szociáldemokrata Pártot választja: világos, hogy ezt a kudarcot a KMP nem vállalhatja! A már említett Borsányi György történész Kun életrajzában megírta: „A választásokat bojkottáló KMP továbbra is fantom marad, ... egy 5–10 százalékot képviselő párt – törpe kisebbség, amelyet ráadásul kötnek a polgári törvényesség szabályai...”¹⁰

Kun március 11-én – még mindig a börtönben – azon munkálkodott, hogy taktikai célból megszervezze a tömegekkel bíró Szociáldemokrata Párt és a KMP egyesülését. Feltételeit tíz pontban rögzítette. Mivel ezek hosszú időn keresztül nem voltak ismertek, szükségesnek tartjuk a közlésüket, annál is inkább, mert az itt felsorolásra kerülő követelések harminc év után, 1949-ben ismét aktuálissá váltak. Kun tehát a következő programot adta: a hatalomátvétel után a polgári – úgymond burzsoá – államgépczetet fel kell számolni. A rendőrség helyett munkásőrséget kell életre hívni. A földeket, a gyárakat, az üzemeket köztulajdonba kell venni. A kül- és belkereskedelmet monopolizálva szintén állami kézben kell tartani. Az iskolákat államosítani kell. Ami pedig a külpolitikát illeti: a munkáspártok egyesülése után Magyarország területi integritásával kapcsolatos elveket fel kell adni, hiszen már holnap itt van a világforradalom és akkor a nemzeti határoknak nem lesz jelentőségük! Más szóval: osszák fel az ország nagy részét a nemzetiségek között.¹¹

A Szociáldemokrata Párt természetesen elutasította Kun Béla közeledési szándékát. Sőt tudunk róla, hogy *Böhm Vilmos* az SZDP egyik demokrata érzésű vezetője, ez időben olyan javaslatot terjesztett Károlyi elé, hogy mint a Népköztársaság elnöke, engedélyezzen rendőri úton való leszámolást a kommunistákkal. Böhm véleménye szerint ugyanis 1919 március elején a kommunisták magyarországi létszáma országos viszonylatban nem tett ki többet mint ezer főt. Károlyi válasza: „Egy ilyen leszámolásba soha nem fogok beleegyezni!”¹²

1919. március 21. A hazai történelemkönyvek ezt a vörös betűs ünnepet a szocialista forradalom kivívásának napjaként tartják számon. Mi tudjuk, hogy itt valójában szó sincs forradalomról, ez egy államcsíny volt, amelyet külső politikai tényezők hívtak elő és amelyet a gyenge polgári kormányzat tehetetlenségével és kapkodásával maga segített sikerre. Hosszú lenne itt részletekbe bocsátkozni, így csak vezérszavakban foglalkozunk az eseményekkel.

1919. március 20-án az antant kantonai misszió budapesti vezetője,

Ferdinand Vix alezredes, átadta Károlyi Mihálynak, felette, De Lobit tábornok jegyzékét. Ez a Nagyhatalmak Tanácsa által március 17-én, jóváhagyott magyar-román demarkációs vonalat tartalmazta. Ennek alapján a románok több ezer négyzetkilométernyi területet foglalhattak el Erdélyből, vagyis nyugati támogatással birtokba vehették a Szatmár-németi-Nagykároly-Nagyszalenta-Arad határvonalat. A román zónában egyben a magyar közigazgatás is megszűnt.

Az antant ilyen mérvű területi követelésére Károlyi nem számított! Ő, aki annyira bízott a franciák iránta való jóindulatában, elárulva érezte magát. Főleg, amikor Vix azt is közölte vele, hogy itt Erdély vonatkozásában már „végleges politikai határokról van szó”. Károlyi még aznap összehívta a Minisztertanácsot, ahol a miniszterek a hír hallatára *Berinkei Dénes* miniszterelnökkel együtt azonnal lemondtak. Az ultimátumot ugyanis sem elfogadni, sem elutasítani nem merték. Károlyi – és itt most visszaemlékezéseiből idézek – úgy döntött: a szociáldemokratákat fogja megbízni, hogy azok – a kommunistákkal együttműködve – új kormányt alakítsanak! „Erre a döntésre az készített bennünket – írja *Hit, illúziók nélkül* című memoárjában – hogy a szomszéd népek és a Nyugat felé orientálódó külpolitikánk csődöt mondott... Az ultimátumot csakis egy homogén, erős és egységes kormány utasíthatta vissza, olyan kormány, amely maga mögött tudja a szervezett munkásságot, és amelyet a kommunisták is támogatnak. Miután pedig a Nyugatba vetett reményeinkben csalódtunk, Keleten kellett szövetséges után néznünk, és így kompromisszumra kényszerültünk a kommunistákkal...”¹³ Eddig Károlyi, aki élete végéig tagadta, hogy ő volt az, aki a Vix-féle ultimátum árnyékában átadta volna a hatalmat a kommunistáknak!

Az igazság valóban az, hogy azt a híres március 21-i Károlyi-féle proklamációt az elnök sajtófőnöke, *Gellért Oszkár* hamisította meg.¹⁴ Az események menetén azonban ez nem sokat változtatott már. Az történt ugyanis, hogy március 21-én a Szociáldemokrata Párt vezetői – Károlyi szándékától függetlenül, a Vix-ultimátum hatására – egyezsége léptek a budapesti gyűjtőfogházban még mindig letartóztatásban lévő kommunista vezetőkkel. Így Kun Bélával megegyeztek a magyarországi hatalom totális megragadása ügyében. A szociáldemokrata politikusok úgy gondolták, hogy pártjuk mennyiségi és minőségi fölényével ők fogják majd magukba olvasztani a kommunistákat! Így nem gördítettek akadályt az elé, hogy a két párt egyesüljön.

Kun mindenre bólintott. Neki a kommunista hatalomátvétel volt a fontos, és úgy gondolkodott, hogy ha majd lesz egyesült kormánypárt – ahogy lett is „Magyarországi Szocialista Párt” néven – gondoskodni fog róla, hogy Lenin példáját követő taktika nyomán Magyarországon is a kommunisták szava legyen a döntő. A „Nyugat”-ból kiábrándult radikális polgári pártok vezetői azt hitték, azt remélték (?), hogy a „Kelet” megoldja a magyarországi mély állami válságot. A szociáldemokrata vezetők pedig nem ismerték az oroszországi bolsevizmust a gyakorlatban. Ebben a helyzetben örültek, hogy a fiatal Kun Béla „mer” az ország vezetésére vállalkozni.

1919. március 22-én Magyarország népe arra ébredt, hogy az országban a szociáldemokrata-kommunista párt hivatalosan kihirdette a hatalom átvételét, és egyben kikiáltotta a proletárdiktatúrát. Ugyanakkor egy sor belpolitikai és gazdasági intézkedés történt, amelyek a szovjet-orosz

példa hűséges lemásolása alapján születtek. Kun Béla az új kormányban, amelyet Forradalmi Kormányzótanácsnak neveztek el, a külügyi tárcát kapta. Jóllehet a tanács elnöke egy munkáskáder *Garbai Sándor* lett, a Tanácsköztársaság lelke és motorja mindvégig a külügyi népbiztos Kun Béla volt és maradt.

Kun első teendőjeként a Vix-féle jegyzéket visszautasította, Szovjet-Oroszországgal szövetségre lépett és amikor az antant hatalmak a Magyarországgal kapcsolatos gazdasági blokád fenntartása mellett szinte kiegészítésként és ultima ratioként április 9-én a cseh, majd alig egy hétre rá, április 16-án, a román csapatokat megindították Tanács-Magyarország ellen, akkor a forradalmi kormányzótanács meghirdette a „proletárhaza védelmének” szükségességét. „Fegyverbe – Fegyverbe!” és „Be a Vörös Hadseregbe!” – ezekkel az agitációs plakátokkal voltak teleragasztva a pesti és budai házak falai. Hol volt ekkor már a jóindulatú Károlyi és széplelkű társainak pacifizmusa, naiv és a tények diktálta valósággal ellenkező humanista világfelfogása! *Pogány József*, a Tanácskormány hadügyi népbiztosa Kun utasítására már 1919. március 29-én nekikezdett a magyar Vörös Hadsereg felállításához. Böhm Vilmos, a szociáldemokrata politikus lett az új hadsereg főparancsnoka, aki azonnal maga mellé vette a k.u.k. hadsereg egy igen kiváló vezérkari tisztjét, *Stromfeld Aurél* ezredest. Az ő kettőjük érdeme, hogy a fiatal Vörös Hadsereg 1919 májusában felvonulhatott a románok ellen a Tiszánál, majd utána júniusban, a Felvidéken offenzív harcot kezdeményezhetett a francia fegyverekkel és kiképzőkkel gazdagon ellátott cseh intervenciós csapatok ellen...

A kommunisták gazdasági és belügyi intézkedései – miként 1949 után is – sikertelenek voltak. Az ésszerűtlen államosításokkal a háborús évek által amúgy is megterhelt népgazdaságot még jobban szétzilálták, illetve lezüllesztették. A vagyonos osztálytól ugyan elvették az értékeket, de a köz érdekében mindezzel nem tudtak maradandót teremteni. Ahelyett, hogy a parasztok közt szétosztották volna a földet, „elkommunizálták” azt, és így maguk tették a parasztságot rezsimjük ellenségévé. Az „eredmény” hamar megmutatkozott: a mezőgazdasági termelés visszaesett, a paraszt nem volt érdekelt a munkában. A városokban akadozott a közellátás, de többnyire nem a volt vagyonos osztály, hanem a munkásság éhezett. Kun Béla elképzelése egy „erős” munkás-paraszt szövetségről csak papírformában létezett. A június közepén kitört „Dunamelléki ellenforradalom”, amelyen Szamuely Pestről sebtiben összehozott karhatalmi erőkkel tudott csak úrrá lenni, már önmagában is a parasztság rezsimellenességét mutatta.¹⁵

Sikereket csak a magyar Vörös Hadsereg tudott elérni: júniusban Tokaj, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Selmechánya került ismét magyar kézbe. Később Kassa, Érsekújvár és Eperjes következett. A Vörös Hadseregben szolgálatot teljesítő nemzeti érzelmű tisztek nem is nagyon titkolták – *Stromfelddel* egyetemben! –, hogy a hadsereg offenzívája ugyan vörös lobogó alatt indult, de mire a csapatok a Kárpátokhoz értek, az a zászló megint piros-fehér-zöld lett!¹⁶

A Tanácsköztársaság napjai azonban már megszámlálhattak. Az antant nyomása alatt Kun kénytelen volt június 30-án a Vörös Hadsereget a Felvidékről visszarendelni. Reménye, hogy a Kárpátoknál egyesülhetnek a magyarok a szovjet Vörös Hadsereggel, nem vált valóra. Ezzel szemben

a román királyi csapatok támadásra készültek. Kunék ezt megelőzendő parancsot adtak a Tiszán való átkelésre. Az északi visszavonulás és az egyéb okok miatt demoralizált csapatok azonban nem voltak képesek a románokat feltartóztatni. A magyar támadás július 24-én összeomlott. Három nappal később a Vörös Hadsereget már visszavonulóban találjuk. Megkezdődött az általános bomlás. Kint a fronton és belül, a megmaradt, maradék országban, illetve még beljebb, magában a Forradalmi Kormányzótanácsban. Július 31-én a kétségbeesett Kun Béla utolsó táviratát küldte el Budapestről Leninnek. Érdemes idézni, mert ezt a dokumentumot lehetőleg igyekeztek elhallgatni, jóllehet néhány budapesti történelmi alapmunkában – mint például Hajdú Tibor 1969-ben kiadott művében, a Tanácsköztársaság történetéről ez megtalálható. Onnan is az idézet: „A mai nap folyamán Budapesten egy jobboldali szocialista kormány alakult, amelyben a diktatúrát ellenző szakszervezeti vezetők és a diktatúrában részt vett jobboldali szakszervezeti vezetők foglalnak helyet. Ezt a folyamatot részint hadseregünk bomlása, részint magának a munkásságnak diktatúraellenes magatartása okozta. Mikor ez történt, a helyzet olyan volt, hogy mindenféle harc a hamisítatlan, de sajnos vízenyős diktatúra fenntartásáért hiábavaló lett volna!”¹⁷

Kun Béla részéről ez a dokumentumértékű távirat nemcsak a proletárdiktatúra hattyúdala volt, hanem egy keserű és önkritikus, de ugyanakkor egy őszinte „bankrott” elismerése is! Vagyis a Tanácsköztársaság bukását nem elsősorban az antant nyomása, nem a belső és külső ellenségek, a „burzsoázia” aknaharca és nem is a királyi román hadsereg – hanem a munkásság diktatúraellenes magatartása idézte elő! Azé az „osztályé”, amelynek nevében és amelynek érdekében – a kommunista ideológia alapján – Kunék munkálkodtak...

1919-nek – számunkra – ez a legnagyobb történelmi tanulsága!

A KMP a két világháború között. A Tanácsköztársaság bukásának előestéjén Kun és legtöbb társa, az osztrák szociáldemokrata kormány politikai menedékjog-ajánlatával élve – az úgynevezett népbiztosvonaton családostól Bécsbe távozott. Visszahagytak azonban pár tucat személyt, hogy illegálisban maradvá szervezzék újjá a KMP-t. Sőt harci programot is adtak nekik: „Előre a II. Tanácsköztársaság megvalósításáért!” Hogy mindez a reális helyzet fel nem ismerésének következménye, arra itt csak egyetlen példát akarunk felhozni: álnéven és elváltoztatott hajvisellett Budapestten maradt, „felsőbb utasításra” Korvin Ottó. Az, aki a Tanácsköztársaság idején a politikai rendőrség vezetője volt és Szamuely Tibor után a kommunista 1919, egyik leggyűlöltebb emberének számított. Kun őt bizta meg a budapesti illegális pártszervezet újjáalakításával! Korvin 1919 szeptemberében „lebukott”, börtönbe került, majd a bíróság politikai bűntett (gyilkosság) miatt 1919. december 29-én halálra ítélte és kivégeztette.

A húszas években a KMP vezetősége sorában frakcióharc dúlt. Létezett egy Kun Béla-csoport, amelynek politikai elképzelése – emigráns kortünet! – irreális álmoképekben merültek ki. Ők például a húszas évek közepén beállt magyarországi politikai konszolidációban a Horthy-rezsim gyengeségét látták és hazai híveiket mielőbbi rendszerváltozással biztatták. Fő tevékenységük abban nyilvánult meg, hogy az üzemekben egy illegális „tömegpártot” igyekeztek létrehozni. Sőt, Kun Béla Lenint azzal ostromolta, hogy a hazai pártszervezés meggyorsítása érdekében en-

gedje mielőbb vissza Magyarországra az Oroszországban tartózkodó magyar hadifoglyokat. Kun elképzelése az volt, hogy ezek majd forradalmasítani fogják Magyarországot!

A másik kommunista frakció Landler Jenő köré csoportosult. Politikai hitvallásuk, felfogásuk pontosan az ellenkezője volt a Kun-féle programnak. Landler, aki 1927-ben bekövetkezett haláláig Bécsben élt és nem volt hajlandó Moszkvába költözni (ő tudta miért...) – úgy tartotta: a Horthy-rendszer a húszas évek derekán megerősödött. Ezért liberalizálódhat! A hazai kommunista pártvezetőknek pedig lassú és szívós munkára kell felkészülniök. Elhibázottnak tartotta volt hadifoglyok és a kommunista emigránsok tömeges hazaküldését. Véleménye szerint: a magyarországi kommunisták használják ki a szakszervezetek és a Szociáldemokrata Párt legális lehetőségeit. Épüljenek be ezekbe a szervezetekbe, hogy belülről vehessék át a vezetést.

Tudjuk, bármelyik kommunista frakció programja is lett volna mérvadó Magyarországon – sikerre egyik sem számíthatott volna! A százharminchárom napos tanácsköztársasági uralom meglehetősen negatív nyomatokat is hagyott a magyar népben. Ezt még fokozta a Horthy-rendszer erős antikommunista propagandája is. A magyarországi kommunisták így a néptől, a „tömegektől” való elszigeteltségben, szinte csak önmagukért, öncélúan éltek és tevékenykedtek. Számadattal is szolgálhatunk. Egy 1924-ből származó adat kimutatja, mennyi tagja is volt ennek a külföldről irányított magyarországi Kommunista Pártnak. Hivatalos számot közlünk, amely az 1968-ban Budapesten megjelent *Legyőzhetetlen erő* című tanulmánygyűjteményből származik. A KMP Organizációs Bizottsága 1924 november 1-i jelentése szerint a KMP-nek országos viszonylatban 120 nyilvántartott tagja volt, akik 20 nagyüzemi és 19–20 kis- és középüzemi sejtbe voltak beszerelve: százhusz párttag – egy nyolc és fél milliós lélekszámú országban...!¹⁹

Ennek a százhusz személynek a nevében tartotta meg a pártvezetőség 1925 augusztusában Bécsben, egy bérelt könyvtárhelyiségben a KMP I. kongresszusát. Huszonketten vettek részt ezen. Ebből tizennégy fő Budapestről érkezett. Jellemző az akkori kommunista szervezkedés fogyatékoságaira, illetve a Horthy-Bethlen rezsim rendőrségi szerveinek ügyességére, hogy a *Hetényi Imre* által vezetett Magyar Királyi Államrendőrség politikai nyomozóosztálya be tudott épülni az illegális KMP-be. Így Bécsben, az I. kongresszuson is a tizennégy budapesti küldött között ott volt Hetényi embere *Sámuel Lajos* személyében.

Ez az előtörténete annak, hogy amikor a bécsi pártkongresszus után hamis papírokkal és megváltoztatott külsővel Budapestre érkezett *Rákosi Mátyás* és *Vas Zoltán* (mindketten Moszkvából jöttek Bécsen keresztül), az előre megállapított találkozóhelyen, a Mester utcában, detektívek várták és a helyszínen letartóztatták. Ugyancsra a sorsra jutott később más moszkvai küldött is, például *Révai József*, vagy a Budapesten élő orvos, *dr. Weil Emil*, akit tizenkét évre ítélték.

1926 legelején kipattant az úgynevezett frankhamisítási ügy. Ez amolyan kalandorszellemű úri huszárcsínynek indult és Franciaország elleni akció volt. Megrendült a magyarországi Horthy-Bethlen rendszer politikai hitele Európában. A Kun-csoport ujjongott! Úgy gondolták, ez a politikai fiaskó, illetve a magyar uralkodó osztály kompromittálódása alapjaiban rendíti meg a magyarországi rezsimet. Helyzetanalízisük viszont megint

téves volt. Jóllehet Bethlen gróf miniszternök a frankhamisítás ügye miatt a lemondás gondolatával foglalkozott, és történtek is bizonyos változtatások a közéletben, mindez a kommunistáknak mégsem kedvezett. Sőt: 1926 augusztusában a Budapesti Büntető Törvényszék ítélete alapján egy sor előző évben elfogott kommunista vezető került hosszabb-rövidebb elzárásra. Köztük Rákosit nyolc és fél, Vas Zoltánt hat évre ítélték.

A húszas évek második felében a KMP Magyarországon megpróbált létrehozni egy álcázott legális pártot az MSZMP-t (Magyar Szocialista Munkáspárt), de ez a párt egy rövid idő múltán „elhunyt”. A nagy világgazdasági válság és a Hitler-féle nemzeti szocializmus németországi hatalomra kerülése után a gazdasági válság Magyarországot is súlyosan érintette. Az országban szociális feszültség keletkezett, ami kedvezett a radikális politikát hirdető KMP-nek. Jóllehet legtöbb vezetője börtönben ült, utánpótlás mégiscsak akadt – mégpedig a fiatalabb és a kétkezi munkások köréből.

1930 februárjában a Moszkva melletti Aprelevka nevű helységben összeült a KMP II. kongresszusa. Ehhez Magyarországról is jöttek küldöttek: rózsás képet festettek a KMP otthoni helyzetéről és a párttagok számát – szerintünk elnagyoltan – ezer főben jelölték meg. A kongresszus megerősítette a párt eddigi politikáját és programját, miszerint mozgalomuk végső célja a II. Tanácsköztársaság megvalósítása! Kun Béla (aki közben a Kommunista Internacionáléban, a Kominternben, fényes karriert futott be) továbbra is megmaradt a KMP vezetőjének. Az újonnan megválasztott Központi Bizottságba bekerült egy sor hazai „káder”, és Héteényi rendőrkapitány besúgója is, *Oancz József*, pesti vasmunkás személyében. Ő lett az időközben leleplezett Sámuel Lajos helyett – a Magyar Királyi Államrendőrség füle a pártvezetőségben és az maradt még Moszkvában is!²⁰

Egyébként a kongresszuson számos drámai összeütközésre került sor. A KMP-ben Landler halála után is megmaradt a két frakció, amelyek éles elvi harcban álltak egymással. A budapesti küldöttek egyik frakcióhoz sem csatlakoztak. Ők a hazai realitások talaján állva értetlenül szemlélték a Kun–Gerő, illetve Révai József-féle torzsalkodásokat. Kun – jó politikai érzékekkel maga mellé igyekezett állítani a budapesti delegátusokat. Ezzel a hazaiak ellenfelével szemben legitimitást kívánt biztosítani magának. Ugyanakkor elfogadtatta ezekkel az új emberekkel is a Komintern téziséit, vagyis, hogy az akkori világpolitikai helyzetben a főellenség nem a burzsoázia és a feltörő nemzeti szocializmus (fasizmus), hanem a szociáldemokrácia! Kun Béla egyik, ez évből való Komintern-beszédéből idézünk: „A szociálfasizmus a kapitalizmus megmentésének az eszköze – szociális demagógia és hatalmi erőszak kombinációja révén!”²¹ A pártvezető továbbá kifejti – a kommunistáknak számítaniuk kell a szociálfasizmussal (vagyis: szociáldemokráciával) való fegyveres összecsapásokra! Kun Béla így magyar viszonylatban is megismételte a Komintern VI. kongresszusán megfogalmazott és harci programként elfogadott zinovjevi tételt, miszerint az elkövetkező időben a fejlett kapitalista országokban a kommunistáknak elsősorban a szociáldemokraták ellen kell harcolniuk.

Ezzel a politikával azonban a Kommunista Pártok még jobban elszigetelték magukat a való élettől. Hiszen ha valóban Hitler és Mussolini, tehát a szélsőjobb ellen kívántak volna fellépni, akkor törvényszerűen a baloldali erőkkel való összefogásra kellett volna a fő súlyt fektetniük. De

mit akarhatunk a moszkvai Komintern-központtól (amely a Szovjetunió kívüli kommunista mozgalmak „Rómájának” számított), amikor az a harmincas évek elején, más vonalon is, hibát-hibára halmozott! Csak egy példát erre is: Sztálin és Rooseveltnél hatalomra jutása után meghirdetett és kivitelezett úgynevezett „New Deal” politikában nem egyebet, mint a fasizmus amerikai válfajának megvalósítását látta! Egyébként is a moszkvai kommunistáknak az volt a jövővel kapcsolatos prognózisuk, hogy „egy új világháború elkerülhetetlen”. Sztálin nem egy beszédében a „válság-háború-forradalmasodás” történeti-logikai összefüggését emelte ki feketén-fehéren és, hogy ennek a láncreakciónak bekövetkezése vezet Európa és Ázsia számos országában a szovjettől várt szocialista világorradalomhoz...!

De térjünk vissza Kun Bélához és a magyar kommunistákhoz!

Kiss Károly egykori bőripari munkásnak, 1945 után, évtizedeken keresztül a magyar Kommunista Párt vezető funkcionáriusának visszaemlékezését olvastam a minap. Ebben Kiss leírja 1930-as moszkvai élményeit. Erdemcs pár részletet idézni, hogy betekintést nyerjünk egy párthű kommunista szemén keresztül a harmincas évek kommunista Mekkájáról, a Szovjetunióról. Kiss Károlyt továbbképzésre küldték Budapestről a Szovjetunióba. Tele illúziókkal érkezett Moszkvába. Már az első hetekben elvitték egy taganrogi cipőgyárba, ahol az igazgató arra kérte, beszéljen a dolgozók előtt, mondja el nekik, hogyan élnek, dolgoznak a bőrmunkások Magyarországon. Idézet Kiss *Nincs megállás* című memoárjából: „Beszéltem a hosszú munkaidőről, és az alacsony bérről, a munkanélküliségről és jogtalanságról. Arról, hogy a munka közben elkövetett kis minőségi hibáért rögtön elbocsátják a munkást, aki nem tudja, mikor jut ismét keresethez. Aztán eszembe jutott, mennyi keserűséget okoz nálunk odahaza a munkásnak, amikor egy munka közben megkarcolt vagy peccátessé lett cipő árát a gyáros szombaton levonja a keresetből, s odaadja az értékben csökkent árut a munkásnak. Jól szervezett üzemben a bizalmiak rendszerint elintézték az ügyet a gyárossal, másutt azonban ilyen hibás termék elvitte a munkás félheti bérét. Úgy gondoltam, ezt is el kell mondanom. A halottakra felcsillant a munkások szeme. Igen tetszett nekik. Jobbról-balról megjegyezték: be kellene ezt vezetni nálunk is, akkor *mi is vehetnénk időnként egy pár cipőt gyári áron*. Szomorúan állapítottam meg, mennyire kevésbé ismerem az orosz viszonyokat. A nagy áruhiány miatt itt örültek volna annak, amit odahaza büntetésként alkalmaztak...”²²

Egy másik Kiss Károly-émlék. Moszkvából, ahol a Lenin-iskolán tanult: „Ha elfogott a fáradság, végigsétáltam késő este a hosszára nyúlt Tverszkaján. Ruházatom a harmincas években szokásos magyar munkás-turisták öltözete volt: barna bársonyzakó, bársony térdnadrág, vastag harisnya és turistabakancs... Egyik éjszakába nyúló sétám alkalmával, amikor már kevés volt a járókelő, hallom, hogy mögöttem valaki határozott hangon kijelenti: „Burzsuuj!” De micsoda burzsuuj! Nohát, egy igazi burzsuuj!” Megfordultam, s láttam a polgártárs túl van már az itt szokásos sztoogramm vodkán (egy decin). Még utánam szól: „Nohát, te burzsuuj! Az anyád...! Így lettem én, a budapesti proletár a moszkvai főutcán burzsuuj.”²³

Nemcsak a szembetűnő szovjetbeli nyomor volt az, amin Kiss meg-hökkent, hanem elvtársai furcsa és különös magatartása is. Ebben az

időben talán ezer-ezerötszáz magyar élt még a szovjet fővárosban. Legtöbbje a Tanácsköztársaság bukása után emigrált. Voltak azonban olyan hadifogoly magyarok is, akik orosz nőt vettek feleségül és nem tértek vissza többé Magyarországra. Moszkvában tartózkodott még a Tanácsköztársaság vezető népbiztosainak a többsége is, akiket a magyar kormány 1922 augusztusában kicserélt a Szovjetunióban eddig visszatartott magyar hadifogoly tisztekkel. Nos, ezek a moszkvai kommunisták a harmincas évek elején is politikailag még osztottak voltak. Kun Béla előszeretettel óvta a Magyarországról jött magyar fiatal elvtársait a vele szemben álló frakcióktól: attól sem riadt vissza, hogy nem egy Moszkvában élő elvtársát, akivel elvi-ideológiai vitákban állt, a GPU-nál feljelentse. Ott viszont nem sokat tévováltak, hamar eltűntették – Kun ajánlására – a renitenskedő elvtársat. Kiss Károly visszaemlékezéseiben, de *Borsányi György* kitűnő Kun Béla-életrajzában is felemlít néhány ilyen esetet.²⁴

Ugorjunk pár évet, története a KMP szempontjából fontos lenne – az 1939. szeptember 1-i munkástüntetés Budapesten, vagy a Sallai Imre és Fürst Sándor 1932. júliusi kivégzése –, de szorít minket a későbbi fontos események története! Csak annyit, hogy 1935-ben Rákosi Mátyásnak szabadulnia kellett volna a börtönből, hiszen 1926-ban nyolc és fél évi börtönre ítélték és mégsem szabadult. Moszkva 1935-ben azt hitette el a világgal, hogy Rákosit a magyar fasiszták nemmerték kiengedni a börtönből és egy újabb koholt perben tizenöt évi börtönrel sújtották – 1919-es népbiztos-helyettesi tevékenysége miatt. A kulisszák mögött történetekre csak nemrég derült fény. A Gömbös-kormány 1935 elején diplomáciai csatornákon felajánlotta Moszkvának, hogy Rákosit és Vas Zoltánt – büntetésük letöltése után – kiengedi a börtönből, illetve kiutasítja az országból. Cserébe a Szovjetuniótól a cári csapatok által zsákmányolt ötvenhat, vagy még kevesebb 1848/49-es szabadságharc-idejébeli zászlót kívántak. Az ajánlatra válasz nem érkezett!²⁵ Sem 1935-ben, sem a következő években, miután Rákosit 1919-es szerepéért Budapesten – utólagosan és vitatható jogalapon – tizenöt évi börtönrel sújtották.

Persze a moszkvai logika érthető, megmagyarázható. Nekik jobb volt egy kommunista mártír a budapesti osztályellenség börtönében, mint egy szabad kommunista Moszkvában! Ekkor még élt Kun Béla és szavának súlya volt a Kominternél. Egyesek szerint Kun Béla Rákosit nem kedvelte, és ez is közrejátszott abban, hogy a későbbi diktátor még négy évet, összesen tehát tizenöt évet töltött el különböző magyar fegyintézetek falai között Így – vagy úgy – az 1935-ös év a nemzetközi kommunizmus számára egy rendkívül fontos esztendő volt, amelynek 180 fokos fordulata mellett eltörpült Rákosi sorsának további alakulása.

Moszkvában összeült a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa. A Komintern elnöke a bolgár Dimitrov volt. A kommunista politikát azonban nemcsak a Szovjetunióban, de az egész nemzetközi mozgalomban Sztálin határozta meg. Sztálin 1935-ben rájött arra, hogy a Szovjetunió legveszélyesebb ellensége, ellenfele mégiscsak a Hitler Adolf vezette német nemzeti szocializmus, s úgy határozott, hogy a harcot széles fronton ő ellenük kell felvenni. A Komintern VII. kongresszusán így a fasiszmus ellen új politikát hirdetett meg. Ez a politika az úgynevezett „Népfront-politika” volt; mivel Moszkvában is rájöttek arra, hogy a nyugat-európai és általában az európai kommunista pártok egymagukban képtelenek politikájukhoz tömegeket toborozni, elhatározták, hogy a szélsőjobboldal

ellen szövetségre lépnek a polgári demokrata, sőt a munkástömegeket mozgósítani tudó Szociáldemokrata Pártokkal is. Mindezt a „közös vesztély”, a fasizmus elleni küzdelem jegyében hirdették meg. Ezt kellett a következő években a kominternbeli Kommunista Pártoknak megvalósítani.

Kun Béla, mint a KMP vezetője, ezzel az új politikával szemben állt. Idézzük moszkvai társa, Szántó Zoltán feljegyzéseit, amelyek csak mostanában – 1984 nyarán – kerültek publikálásra. Ezek szerint Kunt 1936 tavaszán, amikor kominternbeli elvtársai azzal támadták, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom új stratégiáját nem alkalmazza Magyarországon, barátja és elvtársa előtt így fakadt ki: „Hogy mi jöhet még ezek után, azt én nem tudom megmondani. Csak azt tudom, hogy mi nem jöhet ezek után sem! Maga az atyaúristen sem tud engem rákényszeríteni, hogy letérjek a bolsevisták útjáról, letérjek a proletárforradalom útjáról, hogy leküzdve undoromat, meggyőződésem ellenére könyörögjek a burzsoázia ügynökeinek, a Payer- és Peidl-féle alakoknak, a Tanácsköztársaság elárulóinak, hogy méltóztassanak velem együtt harcolni a polgári demokráciáért...”²⁶

A Komintern vezetősége azonban Kunnal nem sokat teketóriázott! Számított a mozgalom politikájában egy ember? Így a „harcokban megcedzett” és eddig megbecsült elvtársat, Kunt – leváltották a KMP vezetői tisztségéből, visszahívták a Komintern Végrehajtó Bizottságából, és szigorúan megtiltották, hogy a jövőben a KMP-vel kapcsolatot tartson fenn. Ezzel Kun sorsa megpecsételődött. 1937. június 29-én letartóztatták. Későbbi – 1956-os – rehabilitációja utáni szovjet iratokon halálának ideje 1939. november 30. Hogy milyen módon következett be és hol a halála, az a moszkvai közleményből nem derül ki. 1939-ben Kun 54 éves volt. Életét a kommunisták pártjára tette fel.

Ahogy Kun áldozata lett az 1936–38-as évek nagy moszkvai „csisztájának”, a politikai tisztogatásnak, úgy százsámra osztottak sorzában a kommunisták hívei, ellenfelei. Még ma sem létezik hivatalos lista azokról a személyekről, akik az 1919-es magyar kommunisták közül életüket Sztálin börtöneiben, vagy gulágjaiban végezték. Csak azt tudjuk, hogy nagyon sokan voltak: a párt neves vezetői, 1919 népbiztosai, de olyanok is, akik nem pártvonalon dolgoztak, hanem az évek hosszú során „igazi” szovjet embereké váltak és magas katonai, rendőri vagy éppen gazdasági funkciókban szolgálták a Szovjetuniót. 1936 után Sztálin GPU-sai hamar kikutatták származásukat, s mivel hirtelen „külföldieknek” számítottak, ezért megbízhatatlanok lettek, s megkezdődött a velük való leszámolás. Jellemző, hogy ezt a könyvet – amely 1970-ben jelent meg Budapesten – a publikálása után pár nappal kivonták a forgalomból és ma már könyvtárakban sem található meg. Túl sokat tudott és túlságosan igazul tudósított!²⁷ S miközben a moszkvai Lux szállóban, ahol tudvalevőleg a Komintern vezetői „krémje” családostól, mindenki hónapokon át minden éjszaka előkészítette kis kofferjét, hogy ha a hajnali órákban jönnek a GPU-sok együtt legyen (váltás ing, szappan stb.) a börtönbe vihető kicsiny személyi szükséglet, a Komintern csapást mért a KMP-re is. Először feloszlatták a KMP moszkvai vezetőségét és Központi Bizottságát. Tagjainak nagy része a GPU kezébe került. Utána Szántó Zoltánnal az élen új titkárságot alakítottak, aki ellenvetés nélkül alávette magát a Komintern határozatainak. Többek között annak is, amely a „magyar párt” további működését felfüggesztette, illetve a magyarországi pártszervezeteket feloszlatta!

(Folytatása következő lapszámunkban.)